

У НОВОМЕ САДУ У СРЕДУ 30. АПРИЛА 1893.

ГОД. XVIII.

ПОЗОРИШТЕ

УРЕЂУЈЕ А. ХАДИЋ.

БРОЈ 4.

Излази за време бављења позоришне дружине у Н. Саду свака о даву сваке представе, иначе сваког месеца по један пут на по табака. — Стоји за Нови Сад 40, а на страну 60 новч. месечно. —

ЈОАХИМ ВУЈИЋ.

(1772-1847.)

(Наставак).

Баба-Стана, послужница, која се хвали да је већ неколико бракова отровала, хоће да отрује и срећу данашњега свога газде и газдарице, па меће под газдаричину постељу ципелу дра Стеве, а под газдину — ципелу собарице Мартинце. Кад супрузи разаберу, шта је и како је, стану се — врло простачки — нападати и грдити. Др. Стева био је у договору са баба Станом, ал' је мислио, да ће она метнути само Мартинчину ципелу под постељу газда Шимунову, па ће тако он лакше доћи до његове госпође. Ал' стара вештица баба-Стана хтеде — против договора — да и дра Стеву завади с породицом газда-Шимуновом, па мете и његову ципелу под газдаричину постељу . . .

Једино оригиналан у овоме делу могао је бити језик баба Станин. Кроз целу игру тепа баба. Стана као дете. Вујић је то провео великом вештином. У нашој српској и хрватској заједничкој књижевности није никаде приказан дечији изговор таком фотографском верношћу као у овоме делу. Управо би се по њему могла проучавати физиологија дечијег говора.

Вујић приказује овај „оригинал“ својим друговима и усрдно им моли, нека га приме као да је „од славнога Омпра, Хорација, Лаватера, Геснера, Мармонтела, Фенелона и Мојсена Менделсона“ Као и у другим својим делима меће Вујић и овде на прву страну класичке сентенције. На овом су делу — хебрејске . . . Бележи бројевима где треба да се почне читати, а онда пише кирилицом, како треба да се чита и преводи.

Ни оригиналности „Слепога мыша“ Вујићева од г. 1809. не верујем. — Капетан

Мирић не воли слепе мишеве и бежи од њих. Досадили му, па хоће са послужником Тривуном да их са свога имања истреби. Нагађајући се за њима, нападују Мирић и Тривун на загрђаје млађега часника, барона Баје, са Мирићевом ћерком Ђубицом. Барон Баја, да часно исплива из неприлике, запроси одмах Ђубицу. — Већ један разлог, да се слепоме мишу благодари! — Вијајући даље слепе мишеве, набаса капетан на гомилу талира и дуката, — и стане благословљати мишији род. . . .

Што не верујемо увек Вујићево „оригиналност“ има и својих директних разлога. Он је створилац српског позоришног живота. Вујић је први давао представе међу својим земљацима. „Крешталаша“, коју је он са својим дипетантима приказао 12. аугуста 1813. у пештанском мађарском позоришту, прва је глума, коју су Срби на јавним даскама приказивали, (не говорећи о приватним приказивањима Карловачких ђака Руса Козачинскога око год. 1733.). Одавде је ишао Вујић у Арад, Темишвар, Панчево, Земун, а год. 1835. прешао у Крагујевац, да развесели кнеза Милоша. Српскога репертоара није било припремљеног, па је Вујић сада морао на врат наносити да преводи и преради драме из страних језика. Он је био и директор и режисер и глумац и писац и учитељ и родољуб и свештеник по мало. Кад је требало пуштака, бисера и других сценичких реквизита за представу, ишао је он у Крагујевцу од куће до куће с кнегевим момком Книћанином, па скупљао од родољуба. Није ни могао оригиналне драме писати. А онда — ко се бринуо у оној некњижевној периоди, је ли дело

чисти оригинал, или је превод или прерада из којега странога језика? Нека само дође на позорницу капетан Мирић, баба-Стана, дивљакиња Јарика и нека говоре гласно, да их општинство — које је новина занимала — разуме, па је било доста! Међу целим општинством, које је гледало представу и које је представљало, био је већином Вујић сам, који се разумевао нешто у савременој драмској књижевности. Никоме није било неправо и нико се није тужио, кад се које дело превело, а није се казало, с којега је језика и ко му је оригинални писац. Шта више, и данас видиш по београдским зидовима објаве позоришне, где се јавља што се који дан игра, па ако је превод, — често се, врло често, не каже, у којему је језику оригинал написан, а још ређе, како је име писцу. Општинство не осећа те потребе. А где би га занимале ове модерне тактичности књижевне у оно доба кад се на представе још позивало — бубњем??!

Зато се састајемо у целој овој преводној белетристци српском с делом, која не само да не носе на натписној страни име оригиналнога писца, него се не каже ни из којега је језика преведено, а по гдеkad у опште — ни да је преведено. То се оставило каснијој литерарној историји, — нека тражи!

Тако је и с Вујићем!

Ал' бисмо ударили кривим путем, да ту књижевну неприлику назовемо плагијаторском. Нипошто! Она налази своје рајашање у културним ондашњим приликама и у чедним захтевима ондашњег српског гледалачког и читалачког света.

* * *

Год. 1814. изађе позната Вујићева „Крешталица“, драма у три чина.

У предговору вели писац да је „имао част произвести“ ову драму годину дана пре у пештанској мађарској позоришту и да се је овим његовим комадом „прочуо велики глас и слава српскога рода и код странога народа пештанска“. Подбoden успехом овога комада, хтеде Вујић 15. дец. 1813. о „јесенском пазару“, да пропони свога „Фердинанда и Јаричку“ на име рађених војника. Ал' се чини, да се успех прве драме није свидио пештанској управитељству, па је Вујић морао одустати од своје накане. Говори с фином резигнацијом, како у свету

свагде „слабији морају да уступе јачим“, па макар и били у своме праву. Као му је, што не ће у напред моћи позоришном науком да наставља свој народ, како је почео. Ал, када се мора покорити, мора.

Садржај „Крешталице“ је овај. Богата удвица Пелагија Жеравићка одлучи неудавати се, осим „ако јој каква отмена заслуга и карактер мушки не наметну окове на врат“. Она би могла да се уда за нежног и племенитог человека. Јоаким Шавић паде у невољу и није могао другачије да прехрани оца већ је морао продати своју милу папилгу (крешталицу). Купи је удовица Пелагија. Папилга закричи: Јоакиме, моли се Богу за оца! И Пелагија сазна за Јоакима, па учини и њега и његова оца и све оне, који су добри, срећници.

Стари је Бошко, отац Јоакимов, као неки Др. Михаила, млађег сина, ђубро је, а Јоакима занемаривао. Јоаким мораде у Америку. Враћајући се после десет година богат у Европу, разби му се лађа, и једва се спасе он, један црнац и крешталица. Михаило брат му пзврнуо се у шпјаницу и карташа, па није марио за осталога оца. Моменти, у којима стари Бошко жали за добрым Јоакимом, којега је онако неродбински однемарло, пуни су сентименталности и меланхолије. Кад је Јоаким нашао жалосна и спротивна оца, мораде продати крешталицу да му помогне.

Јоаким је у „Крешталици“ родом из Баје (као и Јоаким Вујић), а Пелагија Жеравићка је млетачка Српкиња. Српско општинство је потпуно могло мислити да је „Крешталица“ Вујићев оригинал, — а није!

Шафарик каже у својој „Српској књижевности“ стр. 403. да је „Крешталица“ преведена „с руског и талијанског“ језика, т. ј. да тако стоји написано на Вујићевој књизи. А не стоји! Стојан Новаковић каже у својој „Библиографији“ на стр. 95. исто што и Шафарик. Ал' се Новаковићу у овоме случају донекле може оправити. Он је радно само по београдским изворима, а на примерку српске народне библиотеке (број 12419/8) — нема насловног листа. Морао је дакле преписати натпис из Шафарика.

„Крешталица“ Вујићева није преведена ни с руског ни с талијанскога, него — с немачко-

га. Оригинал сам нашао у Коцебуову „Рапагеи“.¹⁾

У осталом, ни сам Вујић не каже, да му је „Крешталаша“ оригинално дело. Натпис гласи: „Крешталаша, једно явно позориште у три дјељствија преведена Јоакимом Вујићем росијскаго и талијанскаго језика приватним професором шепштанскимъ“.

Оригинални Вујићев рад у овоме делу је само то, што је радњу пренео, „aus einer deutschen Handelsstadt“ — у Трст, леди Амалију Бедфорд — Коцебуову прекрстно у Пелагију Жеравићку, млетачку Српкињу, а Јоакима јунака („Георга Вестерланда“ у оригиналну) створио — из неке кокетерије према самоме себи — „бајским спном.“

И песмице, што их леди Амалија Бедфорд пева на почетку Коцебуове драме, превео је Вујић својом „славено-српском“ појезијом.

Вујић је држао, да ће радњу ове драме ближе довести своме опћинству, ако је смести у Трст. Па запста! Год. 1748. саградише Грци и Срби православну цркву св. Спиридона у Трсту, јер је било у граду много Срба и Грка. Трговци српски су доста радили са Трстом и многи су тамо и живели, па је тако поглед српскога опћинства падао на Трст више него на икоји други поморски град. Сам Вујић је неко време учитељевао у Трсту.²⁾

Године 1810. преведе *Вујић „Младога Робинзона“*. Не каже, одакле је превео, ал' је оригинал познатог немачког педагошког писца Јоах. Хајнриха Кампе.³⁾ Књига је опет за децу. У њој је приповест о Робинзону узета само, да се омладани лакшим обликом доведе пред очи угодна и потребна поука. Деца седе, па требе грашак, а отац им приповеда о свему и сва чemu и пјеводи морале. У облику је дијалога као Мразовићев „Поучителнији Магазин“.

Ал' је *Вујић* осим Коцебуових и Коцебувских својих драма доводио својим преводима

и прерадама још једну грану књижевности међу српско опћинство. А то су талијанске народне лакрдије о *Бертолду*, *Бертолдину* и *Каказену*.

Већ се у старој талијанској књижевности разабирају шаљиве приче о народним овим ђубримцима. У седамнаестом веку је талијански књижевник Ђуљо Чезаре Кроче (Giulio Cesare Croce) ставио целу народну традицију о овим јунацима у стихове. У осамнаестом веку набујаше те приче подмлађеном сплом. Нови књижевници су их раширивали, надопуњавали и штампали у млетачком, болоњском, напуљском, спцијијанском и у свим талијанским наречијама. И преводиле се за прости народ у све језике.

Вујић преведе у своју књижевност из једне од ових прерада Бертолда и Бертолдина г. 1807., а Каказена 1809.; све у прози.

Овим преводима Вујић није обогатио српску књижевност ишти је дао какве боље и компактније хране своме опћинству. Фриволност, а по гдеkad и просташтво ових талијанских лудорија није могло добро утицати на ипаке кругове српског читалачког опћинства у почетку наше века. Тим мање, што је у нашега народа од увек било много схваћања за неуглађену и неотесану досетељивост. Од уста до уста се код нас преносе ипске и замазане шале природнога живота кроз целе генерације. Ако их који сабирач народнога блага и попиши, — остају у рукописима (Врчевић!), јер се штампом не могу износити на светлост. А овим се преводима пружале народу лакрдије, које су имале много сличности к нашим народним — у импозантном облику књиге!... Једна позитивна корист овог Вујићева рада била је та, што је почeo приучавати народ на читање.

Самоме се Вујићу ова дела много свидела. Бертолд му је био — како каже у предговору — додуше ружан сељанин, ал' је поред тога био уман и лукав и кад бисмо узели испоређивати ругобу његова тела с лепотом разума, могло би се рећи, да је: цак дебелога беза, али је изнутра постављен свилом.... Оштроумне мисли Бертолдове доводиле су Вујића „у удивљење“, па је молно читаоце, нека га читају и нека сваку Бертолдову реч измере, камо која иде. Нека га читају и буду веселиј јер је дело „весма весело и као што оно веле: „шпасах“...“

(Свршиће се.)

¹⁾ Der Papagei, ein Schauspiel in drei Aufzügen, од год. 1792.

²⁾ Нешто више о српској опћини тршћанској налазиши у 119. књизи Српског Летописа (од год. 1876.), где је Ђорђе Рајковић написао студију „Питање цркве св. Спиридиона у Трсту.“

³⁾ Robinson der jüngere, zur angenehmen und nützlichen Unterhaltung für Kinder. Hamburg 1779.

ХИСТИК.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ

(Извештај о примању и издавању српске народне позоришне дружине за време бављења њеног у Ковину од 25. марта до 26. априла 1893.)

Примање:

Од претплате на 12 представа . . .	726.25
1. „Краљевић Марко и Арапин“, ван претплате . . .	91.40
2. „Шокица“, у претплати . . .	47.40
3. „Диран и Диран“, у претплати . . .	17.40
4. „Александра“, у претплати . . .	16 —
5. „Циганица“, ван претплате . . .	88.30
6. „Неће варошанку“, у претплати . . .	20 —
7. „Протекција“, у претплати . . .	32.80
8. „Вечити закон“, у претплати . . .	23.90
9. „Милош Обилић“, ван претплате . . .	105.10
10. „Жене у уставном животу“, у прет. . .	17.40
11. „Две сиротице“, у претплати . . .	40.10
12. „Радничка побуна“, у претплати . . .	57.80
13. „Сеоска лола“, ван претплате . . .	160.30
14. „Јабука“, у претплати . . .	45.50
15. „Задужбина цара Лазара“, у претпл. . .	116.20
16. „Немања“, ван претплате . . .	141.10
17. „Завађена браћа“, у претплати . . .	17.15
18. „Сабља Краљевића Марка“ и „Дојчин Петар“, ван претплате . . .	89.14
Мањак за изравнање . . .	89.14

Свега 1914-54

Издавање:

Трошкови подвоза од Панчева до Ковина и дневнице члановима, по гласу рачуна г. Паје Степића . . .	166.68
Разни други ситни трошкови, као: позоришне објаве, гардеробарка, фризер, хонорар Дескашеву за двапуташње гостовање, осветљење, и т. д. . .	265.61
Плата члановима дружине за 33 дана	1476.25
Месној сиротињској благајни . . .	6' —

Свега 1914-54

Прегледано и у реду нађено.

У Ковину, 26. априла 1893.

Арон пл. Деспиник, с. р.
председник.

Петар Влајковић, с. р. Вајка Теодоровић, с. р.
благајници.

Др. Милан Божески, с. р. Добривој Павловић, с. р.

Јован Марковић, с. р.
одборница.

ПОЗОРИШТЕ

(Симболисте у позоришту.) „Декадани“ јако су занимљиви са својим новим правцем — великим покретом у литератури.

Но ова њихова занимљивост никде се не види тако лепо као у њиховим драмама. Ево како очевидац Сарсеј прича о једној декаданској представи, која је била у позоришту d'Art.

Публика шарена. По ложама госпоштина, — песници по скромнијим местима. У партеру око две стотине младих људи, који својом брадом и косом хоће да проглашавају своју уметничку веру. Цео свет посматра их као необична створења, чудновата и занимљива.

Даје се четири-пет комада, а међу њима и „Слепци“, од Метерлинка. Лампе се толико затварну, и у публици и на позорници, да настане потпуна помрчина. Ништа се не види: ни шта бива у публици.

Последњи се даје Concile féerique, од некога Жила Лафарга, песника, који је умро у својој 27-ој години. Кад се спусти завеса, осу се пљесак. Уз пљескање чу се и енергично звијдање. Гомила се ускомеша. Ко је звијдао? Неки Ибел, сликар, који је пратио декорације, па се око тога посвађао с позоришном управом. Да ли је он заиста због тога звијдао? Ко зна? На један пут, као у скупштини, разлеже се вика: „На трибину, на трибину! Нека се изгради изјасни!“ Вика се дигла са свију страна. У ложи људи да помру од смеха. Сви се догољеди управе на изградника, који најзад није имао куда, него изиђе из партера, наслони се на суплерницу и ногледа право у очи својим противницима: — „Ја се дивим Лафаргу“, — рече он; „али се чини рђава услуга његовој успомени, када се представља публици, као ремек-дело овога песника, комад, који није ни од какве вредности“. Сад се на ново диже галама: — „Ви се варате. Ви нисте разумели! Овај комад пројман је оним сањаљачким лиризмом и оном сентименталном иронијом, која је била карактерна прата Лафарговог таленга“. У ужасној галами која се дигла, сиђе Ибел с трибине, а на галерији се диже један гледалац са балкова. То је симболиста, који се зове Пол Ру, али кога другови зову: „Свети Пол Ру Величанствени.“ То је, знate, звучније, лепше звони. Пол Ру, дакле, презорно и претеки погледа Ибла и довикују му: „Mastroquet“! Ибел му одговори: „Јако се варате, господине: ја сам сликар.“ А Пол Ру, и не осврнући се на ово, даде: „Викнimo сви: Жил Лафарг!... па хајде да појијемо по чашу пива!...“

И тако се сврши ова књижевничка дебата. Етако је то вече прослављен симболизам!

Издaje управа српског народног позоришта.